

NEMIS VA O‘ZBEK TILLARIDAGI METAFORALARINING MADANIY VA IJTIMOY XUSUSIYATLARI

Gaziyeva Zaynabxon Narimanovna

O‘zDJTU Tarjimonlik fakulteti Roman-german tillari tarjimashunosligi kafedrası
katta o‘qituvchisi

Egamberdiyeva Gulasal Umrzoq qizi

O‘zDJTU Tarjimonlik fakulteti talabasi

Annotatsiya: Ushbu maqolada nemis va o‘zbek tillaridagi metaforalar o‘rganiladi. Maqolada metaforaning tilshunoslikdagi ahamiyati, uning madaniyat va til bilan bog‘liqligi haqida gap ketadi. O‘zbek va nemis tillarida ishlatiladigan metaforalar taqqoslanib, ularning ijtimoiy, madaniy va tabiiy kontekstdagi o‘xshashliklari va farqlari tahlil qilinadi. Maqola, shuningdek, har bir tilning o‘ziga xos metaforik tizimlarini va xalqning dunyoqarashini aks ettirishdagi rolini ko‘rsatadi. Metaforalar nafaqat badiiy yoki ijtimoiy aloqalar uchun, balki xalqning madaniyatini tushunish uchun ham muhim vosita ekanligi ta’kidlanadi.

Kalit so‘zlar: metafora, frazeologiya, tilshunoslik, madaniyat, til, o‘zbek tili, nemis tili, taqqoslash, madaniy farqlar, tabiat.

Abstract: This article examines the metaphors in the German and Uzbek languages. The article discusses the importance of metaphor in linguistics and its connection with culture and language. Metaphors used in both Uzbek and German are compared, with an analysis of their similarities and differences in social, cultural, and natural contexts. The article also highlights the role of each language’s unique metaphorical system in reflecting the worldview of its people. Metaphors are emphasized as an essential tool not only for artistic or social communication but also for understanding the culture of a nation.

Keywords: metaphor, phraseology, linguistics, culture, language, Uzbek language, German language, comparison, cultural differences, nature.

Аннотация: В данной статье рассматриваются метафоры в немецком и узбекском языках. Статья подчеркивает важность метафоры в лингвистике и ее связь с культурой и языком. Метафоры, используемые в узбекском и немецком языках, сравниваются, анализируются их сходства и различия в социальных, культурных и природных контекстах. Также акцентируется внимание на уникальной метафорической системе каждого языка и ее роли в отражении мировоззрения народа. Метафоры рассматриваются как важный инструмент не только для художественного или социального общения, но и для понимания культуры нации.

Ключевые слова: метафора, фразеология, лингвистика, культура, язык, узбекский язык, немецкий язык, сравнение, культурные различия, природа.

Metafora tilda ma'no yaratishda eng kuchli va keng tarqalgan vositalardan biridir. U nafaqat badiiy asarlarda, balki kundalik muloqotda ham insonlarning hissiyotlari, qarashlari va tushunchalarini ifodalashda faol ishlatiladi. Har bir tilning o'ziga xos metaforalari mavjud bo'lib, ular o'sha tilning o'z madaniyati, tarixiy jarayonlari va xalqning dunyoqarashi bilan chambarchas bog'liqdir. Metafora (yunoncha meta — "orqasida" va phero — "olib borish") tilshunoslikda biror narsa yoki hodisani boshqa bir narsa bilan taqqoslash orqali uning mohiyatini yanada chuqurroq va boyroq tushuntirish usulidir. Tilshunoslar bu ifodalarni nafaqat nutqdagi dekorativ vositalar sifatida, balki inson tafakkuri va ijtimoiy tuzilmasining ramzi sifatida ko'rib chiqadilar. Har bir madaniyat, o'zining tarixi, qadriyatlari va dunyoqarashi asosida til orqali turli xil metaforalarni ishlab chiqqan.

O'zbek tilida: "Hayot daraxti" – bu ibora, o'zbek madaniyatida oila, ulkan bir mehnat va o'sish ramzi sifatida ishlatiladi. "Yuragi keng" – bu tasvir insonning ochiq fikrli va boshqalarni qabul qilishga tayyorligini bildiradi.

Nemis tilida: "Baum des Lebens" (hayot daraxti) – ko'pincha diniy yoki falsafiy ma'noda ishlatiladi va insonning hayoti va o'sishini tasvirlaydi. "Ein weites Herz" (keng qalb) – bu ifoda ham insonning hamdardlik va boshqalarni qabul qilish qobiliyatini bildiradi.

Tabiatning ramziy rolini ikki tilda ko'rishimiz mumkin. Ammo o'zbek tilidagi "hayot daraxti" iborasi ko'proq oilaviy qadriyatlarni ifodalasa, nemis tilida bu ibora falsafiy nuqtai nazardan ishlatiladi.

Metaforalar odamlar o'rtasidagi aloqalarni ifodalashda ham muhim rol o'ynaydi. Bu tilda ishlatilgan ba'zi iboralar insonning ijtimoiy roli va shaxsiy xususiyatlarini aks ettiradi.

O'zbek tilida: "Og'zini mahkam yopish" yoki "tilni yutib olish" kabi iboralar, biror kishining o'z fikrini bildirgan paytda og'zini yoki tilini tishlashga nisbatan ishlatiladi. Bu metaforalarda "og'zini yopish" yoki "tilni yutish" odamning ichki xulq-atvori, o'z fikrini himoya qilishdagi qiyinchilikni bildiradi. Nemis tilida: "Mauer des Schweigens" (sukunat devori) yoki "die Zunge verschlucken" (tilni yutib qo'yish) kabi iboralar, odamlar o'rtasida gaplashmaslik, muloqotda bo'lmaslikni bildiradi. Bu yerda ham, nemis tilida "Mauer des Schweigens" iborasi ko'proq ijtimoiy izolyatsiya va aloqa yo'qligini ifodalaydi.

Metaforalarning ishlatilishida madaniy farqlar ham o'z ta'sirini ko'rsatadi. Har bir xalq o'zining madaniyati, tarixi va ijtimoiy tuzilmasiga ko'ra metaforalarga turlicha yondashadi. Misol uchun, nemis tilida "Brücke" (ko'prik) yoki "Flügel" (qanot) kabi tasvirlar odamlar o'rtasidagi bog'lanish yoki erkinlikni ifodalashda ishlatiladi, o'zbek tilida esa "ko'prik" ko'proq ijtimoiy aloqalar va oilaviy bog'lanishlar haqida so'z yuritadi.

Nemis va o‘zbek tillaridagi metaforalar har bir tilning o‘ziga xos xususiyatlari va madaniy kontekstiga ko‘ra farqlanadi. Biroq, har ikkala til ham insonning hissiy, ijtimoiy va tabiat bilan aloqalarini ifodalashda metaforalarni ishlatish orqali tilning chuqurligini va boyligini ko‘rsatadi. O‘zbek va nemis tillaridagi metaforalarning o‘xshashliklari va farqlari, til va madaniyatning qanday o‘zaro ta’sirda bo‘lishini ko‘rsatadi. Shunday qilib, har bir tilning metaforalari tilshunoslikda nafaqat tilning strukturasi, balki xalqning dunyoqarashi va madaniy qadriyatlarini tushunishning muhim vositasidir.

ADABIYOTLAR RO‘YXATI:

1. G‘afforov A., O‘zbek tilining frazeologiyasi, Tashkent: O‘zbekiston 2006.
2. George Lakoff, Mark Johnson, Leben in Metaphern, Berlin, 2021.
3. Matthias Pöhm, Überzeugen mit Metaphern, Berlin, 2022.